

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1940 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödjande av odlingen av vissa kulturväxter m. m.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 8 mars 1940 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 132, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter må beviljas från hemslöjdslånefonden på i huvudsak de villkor, som av departementschefen föreslagits;

dels till Hemslöjdslånefonden för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor;

dels medgiva, att stöd för odling av de i propositionen omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen uppdragna riktlinjer;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna, att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skall användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skall utgöras av svenskt frö.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet.

Inom 1938 års jordbruksutrednings kansli upprättades på sin tid en promemoria angående åtgärder till främjande av odling och beredning av lin. Promemorian överlämnades sedermera av utredningen till lantbruksstyrelsen med anhållan, att styrelsen ville med eget utlåtande insända densamma till Kungl. Maj:t. Styrelsens utlåtande jämte promemorian har den 16 februari 1940 inkommit till jordbruksdepartementet. Efter remiss ha yttranden i ärendet avgivits den 29 februari 1940 av statens livsmedelskommission och den 7 mars 1940 av kommerskollegium. Vid kommissionens yttrande fanns fogad en promemoria av avdelningsföreståndaren vid Sveriges utsädesförening i Svalöv filosofie licentiaten I. Granhall. Vidare ha till jordbruksdepartemen-

tet från statens livsmedelskommission inkommit två framställningar, som upptagits till behandling i detta sammanhang. I den ena, vilken inkommit till departementet den 1 februari 1940, har kommissionen gjort framställning om åtgärder för ökad odling av bruna bönor, och i den andra, vilken inkommit den 28 i samma månad, har hemställts om vissa åtgärder för stödjande av odlingen av oljeväxter.

I förenämnda *promemoria* har framlagts förslag avseende dels statsbidrag till främjande av försöksverksamhet på linodlingens område, dels stöd till inköp av rivningsmaskiner för linets skördande, dels hjälp till anläggande av linberedningsanstalter, dels prisreglerande åtgärder, dels ock statsbidrag till upplysningsverksamhet.

Livsmedelskommissionen har i sin förut nämnda skrivelse, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 1 februari 1940, framlagt vissa förslag angående åtgärder för ökad odling av bruna bönor. Förslaget innebär i huvudsak följande. Staten skall med odlare, som inneha eller kunna anskaffa till utsäde lämpliga bruna bönor, sluta kontrakt, varigenom odlarna förbinda sig att år 1940 odla bruna bönor å viss areal samt att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden till staten. Verksamheten föreslås för statens räkning bära handhas av svenska spannmålsaktiebolaget. Det garanterade priset anses bära vara 75 öre per kilogram leveransgill vara.

Genom beslut av årets riksdag (IX H.T. p. 94, r. skr. nr 9) har till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter för budgetåret 1940/41 anvisats ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Med anslaget har avsetts att få till stånd odling av raps, sojabönor, oljelin och spånadslin å en areal av respektive 60, 50, 100 och 60 hektar.

Livsmedelskommissionen har i sin förut omförmälda framställning, som överlämnats till jordbruksdepartementet den 28 februari 1940, framlagt förslag till stödjande av odlingen av raps, vallmo, sojabönor och oljelin. Enligt detta förslag skall, på samma sätt som förordats i fråga om bruna bönor, staten genom spannmålsaktiebolaget anordna kontraktsodlingar i fråga om dessa växter. Kommissionen har föreslagit att följande priser garanteras, nämligen för raps och sojabönor 60 öre samt för vallmo och oljelin 70 öre per kilogram. För att vinna avsättning för skördarna föreslås, att Kungl. Maj:t måtte begära riksdagens bemyndigande att få förordna *dels* att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skall användas i viss proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett, *dels ock* att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skall utgöras av svenskt sådant frö.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»I nuvarande krisläge är det uppenbarligen av vikt, att landet i möjligaste mån är oberoende av importen av produkterna från ifrågavarande kultur-

växter. Även om införseln i fortsättningen skulle kunna ske något så när obehindrat, måste det likväl under nuvarande förhållanden innebära en icke ringa trygghet för vårt land att kunna fylla behovet av nämnda produkter genom inhemsk odling. Såsom livsmedelskommissionen framhållit synes även önskvärt att en viss omläggning av produktionen å den tillgängliga åkerarealen kommer till stånd. I likhet med lantbruksstyrelsen håller jag före, att det torde vara lämpligt att vidtaga åtminstone vissa åtgärder till odlingens stödjande. Genom fortsatt försöksverksamhet kan ytterligare erfarenhet vinnas, vilken kan utnyttjas vid det fortsatta utbyggandet av odlingen och beredningen av lin.

I överensstämmelse med vad livsmedelskommissionen framhållit anser även jag, att visst stöd bör givas åt odling och beredning av hampa.

För *stödjande av linodlingen* föreligga förslag dels om underlättande av inköp av rivningsmaskiner genom ändrade bestämmelser rörande lån från jordbrukets maskinlånefond, dels om hjälp till anläggande av linberedningsanstalter genom underlättande av möjligheterna att erhålla lån från hemslöjdslånefonden, dels om prisreglerande åtgärder, dels ock om försöks- och upplysningsverksamhet i fråga om linodling. I likhet med lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen anser jag icke erforderligt, att särskilda åtgärder vidtagas för underlättande av inköp av rivningsmaskiner. De nu föreliggande möjligheterna att erhålla lån från jordbrukets maskinlånefond torde tillgodose behovet av sådant stöd. Någon ändring av bestämmelserna rörande lånevillkoren synes icke behöfelig. Såsom livsmedelskommissionen framhållit är det givetvis önskvärt, att rivningsmaskiner kunna framställas inom landet. Det torde emellertid kunna förväntas att, därest behovet av dylika maskiner skulle bli större inom landet, detta behov på enskilt initiativ kommer att fyllas. Från statens sida synes det i varje fall för närvarande knappast påkallat att vidtaga särskilda åtgärder härför.

Vad angår förslagen om hjälp till anläggande av linberedningsanstalter synas dessa beaktansvärda. Åtgärder till underlättande av erhållande av lån i enlighet med vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen förordat synas böra företagas. Däremot torde det, såsom lantbruksstyrelsen även påpekat, vara mindre lämpligt att genom direkta statsbidrag understödja anläggandet av linberedningsanstalter. Lån till ifrågavarande ändamål kunna för närvarande i viss utsträckning erhållas från hemslöjdslånefonden. Vissa lättnader i lånevillkoren lära emellertid vara erforderliga, därest intresset för uppförandet av anläggningar av ifrågavarande slag skall stegras. De av lantbruksstyrelsen förordade ändringarna i lånevillkoren kan jag i huvudsak biträda. I överensstämmelse härmed synes i fråga om lånen böra gälla att desamma få utlämnas till ekonomiska föreningar av linodlare. Hinder bör dock ej möta att, om skäl därtill föreligga, utlämna lån även till enskilda eller bolag. Lånen torde få uppgå till 85 procent av de beräknade kostnaderna för anläggningarna med inredning och utrustning. Kostnaderna för tomt torde dock ej böra få medräknas. I överensstämmelse med vad kommerskollegium

anfört synes lämpligt att lån även kunna beviljas för inköp av enskilda maskiner. Med hänsyn till storleken av de anläggningar, som här avses, torde den nu gällande maximigränsen för lån ur hemslöjdslånefonden icke böra bibehållas. Lantbruksstyrelsen har räknat med kostnader upp till 120,000 kronor. Lånen böra vara räntefria under de tre första åren. Därefter torde ränta böra utgå efter samma grunder som gälla för lån från jordbrukets maskinlånefond. I fråga om amorteringstidens längd synes böra gälla, att denna bestämmes till förhållandevis kort tid, förslagsvis högst femton år, med hänsyn till att ifrågavarande anläggningar kunna beräknas få en förhållandevis begränsad varaktighet. Enligt nuvarande bestämmelser angående lån från fonden må två års amorteringsfrihet medgivas. Av skäl som lantbruksstyrelsen anfört synas några amorteringsfria år icke böra ifrågakomma vid lån till dessa anläggningar. Ej heller synas nu gällande bestämmelser, enligt vilka lån utgå till hushållningssällskap för att av dessa sedermera utlämnas till föreningar, bolag eller enskilda, böra tillämpas vid lån för förevarande ändamål. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit synes det icke skäligt att hushållningssällskapen skola stå risken för lån av detta slag. Lånen torde i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag böra utan mellanhand beviljas av styrelsen och kommerskollegium gemensamt. För närvarande sker beviljandet av lånen till hushållningssällskapen efter beredning och föredragning av kommerskollegium. Då det emellertid här gäller en fråga, som huvudsakligast är av intresse för jordbruket, synes det lämpligt att låta beredningen och föredragningen påvila lantbruksstyrelsen. Såsom livsmedelskommissionen och kommerskollegium föreslagit bör lån från fonden även kunna lämnas för inrättande av hampberedningsanstalter och inköp av maskiner härför.

För att kunna möta ansökningar om lån av den storlek, som skulle kunna ifrågakomma enligt de av mig nu förordade lånevillkoren, blir en ökning av hemslöjdslånefondens kapital, som för närvarande är 70,000 kronor, oundgänglig. I anslutning till vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen uttalat torde för nästa budgetår för detta ändamål vara behövt ett belopp av 300,000 kronor. Efter samråd med chefen för handelsdepartementet vill jag förorda, att fondens kapital ökas med detta belopp.

Såsom ett ytterligare stöd för linodlingen har i den inom 1938 års jordbruksutredning upprättade promemorian framlagts vissa förslag angående prisreglerande åtgärder. Dessa åtgärder föreslås i promemorian skola få formen av pristillägg i första hand på linhalmen. Livsmedelskommissionen har för sin del ansett, att ett dylikt prisstöd med nu rådande prisläge sannolikt icke skulle vara behövt. Enligt min mening torde i varje fall för närvarande tillräcklig erfarenhet icke förefinnas vare sig rörande behovet eller ifråga om storleken av ett prisstöd av det slag som i promemorian förordats. I likhet med livsmedelskommissionen finner jag det till en början mest angeläget att linodlarnas verksamhet organiseras på lämpligt sätt. Vad kommissionen anfört rörande organisationen synes mig beaktansvärt. För att handha denna verksamhet synes på sätt kommissionen ifrågasatt böra inrättas en nämnd,

statens linnämnd. Nämnden torde även kunna handha organisationen av hampberedningen i den utsträckning så skulle finnas erforderligt. Kostnaderna för nämnden torde kunna bestridas av till förfogande stående statsmedel. Sedan verksamheten organiserats, torde kostnaderna för nämnden, därest den fortfarande skulle vara behövlig, böra bäras av producenterna. Såsom livsmedelskommissionen uttalat bör nämnden ha sin uppmärksamhet fäst på prusbildningen på ifrågavarande område samt inkomma med förslag till åtgärder, om så skulle finnas erforderligt.

Vad angår upplysningsverksamheten samt viss annan därmed sammanhängande verksamhet synes i enlighet med vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen uttalat något ytterligare anslag utöver det av riksdagen till befordrande av inhemsk linodling redan beviljade (IX H.T. p. 90, r. skr. nr 9) icke för närvarande vara erforderligt. Icke heller torde någon ändring i gällande bestämmelser för anslaget disposition nu böra vidtagas.

Förslag föreligger såsom framgår av det förut anförda jämväl rörande *stöd åt odlingen av bruna bönor*. För närvarande torde endast finnas utsäde av bruna bönor till odlingar av omkring 100 hektar. Då det är av vikt att odlingar i största möjliga omfattning komma till stånd, bör, i anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit, kommissionen genom svenska spannmålsaktiebolaget söka träffa överenskommelse med innehavare av utsäde om odlingar, därvid odlarna skola förbinda sig att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden till staten. Det pris, som staten vid dessa kontraktsodlingar bör garantera odlarna, torde i överensstämmelse med kommissionens förslag böra för 1940 års skörd bestämmas till omkring 75 öre per kilogram. Enligt vad i ärendet upplysts är för närvarande cifpriset, inklusive tull, i svensk hamn för kilogram bruna bönor omkring 70 öre. Några kostnader torde staten icke förorsakas genom de nu föreslagna anordningarna, då det kan förväntas, att skörden kan försäljas till det pris som garanterats. Skulle kostnader uppstå, torde medel få äskas för täckande av förlusten. Denna lär under alla förhållanden icke bliva av någon större omfattning, då här endast är fråga om förhållandevis små kvantiteter. Sedan tillräckliga odlingar kommit till stånd, torde spörsmålet om ytterligare stöd åt odlingen få upptagas till övervägande.

Enligt min mening synes det även vara välbetänkt att för *matärter* som odlas år 1940 garantera ett visst inlösningspris med hänsyn till ovissheten rörande skörderesultatet av denna odling, särskilt innevarande år inför utsikten till försenad såningstid. I anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit synes detta pris böra bestämmas till omkring 40 kronor för deciton matärter. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa inlösningspriset ävensom vidtaga de åtgärder i övrigt, som må befinnas erforderliga i anslutning till inlösningsförfarandet.

Vad angår det ifrågasatta *stödet åt odling av raps, vallmo, sojabönor och oljelin* kan jag i huvudsak biträda vad livsmedelskommissionen härutinnan föreslagit. Även ifråga om dessa slag av växter synes ändamålsenligt att ord-

na kontraktsodlingar med garanterade priser åt odlarna. Vid dessa kontraktsodlingar torde det vara lämpligast, att spannmålsbolaget tecknar kontrakt om odling av vissa större arealer med jordbrukssammanslutningar och fröfirmor, vilka ha erforderlig maskinell utrustning för torkning och rensning av frö. Sammanslutningarna och firmorna skola därefter i sin tur kontraktera odlingar med lämpligt antal jordbrukare, vilka leverera fröet endast i tröskat skick till sina uppdragsgivare. Dessa ombesörja sedermera torkning och rensning. I fråga om de priser, som för närvarande synas böra fastställas, ansluter jag mig till vad kommissionen förordat. Rörande omfattningen av odlingarna kan jag i huvudsak biträda vad livsmedelskommissionen föreslagit.

Avsättningen av skördarna av ifrågavarande oljeväxter synes lämpligen böra kunna ordnas i överensstämmelse med vad livsmedelskommissionen förordat. I den mån skörden från de under våren 1940 planerade eller, vad angår raps, redan gjorda odlingarna användes under hösten 1940 och våren 1941, behöva några förluster av nämnvärd omfattning knappast uppkomma för statsverket under budgetåret 1940/41. Försäljningarna till utsäde torde nämligen lämna sådana inkomster att kostnaderna täckas. I fråga om de kvantiteter som äro avsedda för industrien synes, då det gäller mindre mängder, frivillig överenskommelse kunna träffas med margarinindustrien och linoljeslagerierna om övertagande av dessa till sådant pris att de med odlingarna förenade kostnaderna täckas. Såsom livsmedelskommissionen framhållit föreligger däremot icke någon säkerhet för att en dylik anordning kan tillämpas, då fråga blir om de större kvantiteter, som utvinns vid utvidgning av odlingarna. Under sådana förhållanden synes böra övervägas att giva odlingen av ifrågavarande oljeväxter stöd genom att stadga skyldighet för industrien att till viss del använda svenskt vegetabiliskt fett vid framställning av margarin respektive linfrö vid tillredning av linolja. Erinras må, att liknande förpliktelser finnas för kvarnindustrien vid förmalning av vete och råg. Det synes i anslutning till vad livsmedelskommissionen anfört önskvärt att Kungl. Maj:t redan nu lämnas fullmakt av riksdagen att meddela förordnande i sådan riktning. Jag vill emellertid särskilt understryka, att vid prissättningar å ifrågavarande oljeprodukter varsamhet iakttages till förhindrande av stegring i priserna å margarin och linolja. Genom de fullmakter Kungl. Maj:t redan erhållit med avseende å det allmänna jordbruksstödet finnes möjlighet för Kungl. Maj:t att reglera priserna på margarin på lämpligt sätt. Skulle i anledning av de av mig förordade prisgarantierna kostnader uppkomma för statsverket, vilka icke skulle kunna täckas genom av mig föreslagna anordningar eller eljest för stödjande av linodlingen tillgängliga medel, torde framdeles särskilt anslag härför få äskas av riksdagen.»

Utskottet.

Utskottet har vid behandlingen av Kungl. Maj:ts anslagsäskanden under nionde huvudtiteln i årets statsverksproposition gjort det uttalandet, att alla möjligheter och utvägar böra tillvaratagas för att öka landets förmåga till självförsörjning, särskilt under rådande kristillstånd med mer eller mindre

avspärrad införsel av förnödenheter. De åtgärder, som föreslås i nu föreliggande proposition i syfte att i möjligaste mån göra landet oberoende av importen av produkterna från vissa kulturväxter, synas utskottet utgöra ett värdefullt led i omförmälda strävanden. Då utskottet ej heller funnit anledning till erinran mot utformningen av de sålunda föreslagna anordningarna, vill utskottet tillstyrka desammas genomförande. Emellertid finner utskottet det tveksamt, om den åsyftade hjälpen till uppmuntran av linproduktionen kan förväntas leda till en skyndsamt ökad tillgång på inhemskt lin utan att statsmakterna också äro beredda att i fortsättningen lämna det ytterligare stöd, som kan tänkas bliva erforderligt.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

A) medgiva, att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter må beviljas från hemslöjdslånefonden på i huvudsak de villkor, som av departementschefen föreslagits;

B) till *Hemslöjdslånefonden* för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder anvisa ett *reservationsanslag* av 300,000 kronor;

C) medgiva, att stöd för odling av de i propositionen omförmälda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen uppdragna riktlinjer;

D) bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna, att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skall användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skall utgöras av svenskt frö.

Stockholm den 9 april 1940.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Gabrielsson, Granath, Alfred Andersson, Mannerskantz, Jacob Hansson* och *Gottfrid Karlsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Björnlunda, *Hedlund* i Häste, *Gustafson* i Vimmerby, *Carlström*, *Andersson* i Tungelsta, *Ericsson* i Sörsjön, *Karlsson* i Munke-dal och *Janson* i Frändesta.
